

בחנוכה תשמ"ב ערך המכון לחקר הציונות כנס בינלאומי לציון שנת המאה להופעתה של הציונות ככוח ציבורי בעם היהודי. לבד מחשיבותו של היובל עצמו, נתן כנס זה ביטוי לשתי תופעות מקבילות, הניזונות זו מזו: צמיחתו והבשלתו של תחום המחקר העוסק בתולדות העם היהודי במאה השנים האחרונות, תוך שימת דגש על תולדותיה של התנועה הלאומית היהודית ועל התפתחותו של הישוב היהודי בארץ-ישראל; צמיחתו והתפתחותו של ציבור רחב, המתעניין בנושא, ולא זו בלבד שהוא רואה בו תחום מחקר לגיטימי, אלא אף מעניק לו חשיבות מיוחדת, בראותו אותו כחיוני להבנת מציאות חיינו.

שתי עובדות אלה לא נוצרו מאליהן. במשך עשרים השנים האחרונות, מאז החל המכון לחקר הציונות בפעילותו, כמכון המחקר הראשון שעניינו תולדות התנועה הציונית וארץ-ישראל, נשתנו ההדגשים בכיווני המחקר בתולדות ישראל בעת החדשה. קמו מוסדות מחקר נוספים, ששמו להם למטרה לעודד ולפתח מחקר באותו תחום, שאך לפני שנים מעטות נחשב כעדכני מדי למחקר היסטורי, או כגובל בתעמולה, וממילא אין מקומו בכותרת המזרח של המחקר המדעי.

זאת ועוד: עד לאותה התקופה גם הציבור הרחב לא גילה עניין בתולדות הציונות. הזהות בין התעמולה הציונית לבין ההיסטוריה הציונית שנתקיימה בתודעת הבריות במשך עשרות בשנים, גרמה לרתיעה ואף לדחיה בקרב בני הדור הצעיר כלפי תולדות הציונות והישוב.

הופעתו של דור חוקרים חדש, שהתיחס לתולדות הציונות באותן אמות מידה מחקריות כמו לתחומים היסטוריים אחרים, הביאה לפריחתו של תחום המחקר, ליצירת תודעה ציבורית בדבר חשיבותו ולהתעניינות של קהל רחב בו.

בכנס בחנוכה תשמ"ב באו לכלל ביטוי שתי מגמות אלה: רוחב היריעה של הנושאים והתחומים, המספר הרב של חוקרים, צעירים כבוגרים, שהשתתפו בכנס ותרמו לו מפרי יצירתם; השילוב בין חוקרים ישראלים וחוקרים אורחים – כל אלה הצביעו על התבגרותו של תחום המחקר והשתרשותו בקהילה האקדמית. במקביל לכך, הצביעה נהירתו של הציבור הרחב להרצאות בכנס על הענין הרב שעורר. דרוכים וקשובים ישבו מאות אנשים במשך שלושה ימים,

והאזינו לדברים בהתלהבות ובענין שהעניקו לכנס אקדמי זה את אופיו הציבורי-העממי המיוחד.

משהו מפירות הכנס הננו מביאים באסופת המאמרים המתפרסמת בכרך זה של הבטאון שלנו "הציונות": מדיניות וספרות, כלכלה ותרבות, חברה ואידיאולוגיה, ארץ ישראל והגולה, המעצמות והציונות, יהודים וערבים, כל אלה באים לכלל ביטוי. כמו בכנס, כן אף בקובץ זה משתתפים חוקרים מאוניברסיטאות שונות, בארץ ובחו"ל. ואף זה מבטא את מידת השתרשותו של הנושא במרחב החיים האקדמיים.

"עדיין רבים" "הכתמים הלבנים" במפת תולדות הישוב והתנועה הציונית. עדיין רחוקים אנו מלמצות את המחקר. ישמש-נא כנס "מאה שנות ציונות" מעין סיכום-ביניים לתחום הנמצא בפריחתו ומורה דרך לאופיו הרצוי של המחקר: עצמאי, חסר פניות, תוך חתירה בלתי נלאית לאמת ההיסטורית.

א.ש.